

Kultur- og kirkedepartementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Vår dato: 27.04.2007 Vår referanse: 2007/105 Deres/Dykkar dato: 05.01.2007 Deres/Dykkar ref: Saksbehandler: Kari Fagerjord Telefon:

Bibliotekreform 2014 - høringsuttalelse

Vi viser til høringsbrev fra Kultur- og kirkedepartementet om "Bibliotekreform 2014". Høgskolen synes det er positivt at en slik utredning nå foreligger. Våre synspunkter nedenfor følger departementets mal.

Generelle kommentarer

Av høringsdokumentet framgår at det skal gjennomføres en organisatorisk reform med hovedvekt på digitale tjenester, aktiv formidling og satsing på kompetanseutvikling og forskning. Generelt vil vi påpeke at norske bibliotek inngår i et frivillig nettverk, hvor ressurser formidles gjennom fjernlån, oversendelse av digitale dokumenter, og tilgang til informasjon via felles kataloger (eksempelvis BIBSYS biblioteksystem, nasjonale samkataloger osv.). Det eksisterer m.a.o. allerede et "Norgesbibliotek" basert på tradisjoner om felles bruk av knappe ressurser. Vi har ikke tro på at et felles lovverk for biblioteksektoren kan bidra til økt effektivitet i et "Norgesbibliotek". For å gjøre biblioteknettverket bedre må de ulike bibliotektypene settes økonomisk i stand til å imøtekomme forskjellige brukerbehov, og det må utvikles et nettverk for raske og ressurseffektive leveranser mellom bibliotekene.

Bibliotekene i universitets- og høgskolesektoren (UH) må forholde seg til ulike reformer som gjelder sektoren, først og fremst kvalitetsreformen. Reformen setter studentenes læringsmiljø i sentrum og forutsetter nye arbeidsmetoder som krever utvidete tjenester fra bibliotekene ved lærestedene. Det settes nytt fokus på UH-bibliotekenes innhold og arbeidsmetoder der UH-bibliotekenes rolle med faglige støttefunksjoner for studier, undervisning og forskning blir vektlagt. Utviklingen i høgskolebibliotekene kan etter vår mening ikke hjemles i felles biblioteklov, men kan styrkes i lov og forskrifter som gjelder universiteter og høgskoler.

Vi viser videre til Universitets- og høgskolerådets (UHR) hørings svar der det står: "UHR vil under de enkelte strategiene trekke frem betydningen av UH-institusjonenes tilgang til vitenskapelig produksjon og fremhever samtidig hvor viktig det er at Kunnskapsdepartementet og Kirke- og kulturdepartementet går inn i problematikken som gjelder tilgang til lisensiert vitenskapelig materiale og også engasjerer seg i spørsmålet om tilgang til offentlig finansiert forskning. Målet bør være at offentlig finansiert forskning bør være offentlig tilgjengelig. Når forskningsresultater publiseres åpent, blir resultatene også tilgjengelige for forskningsmiljøer som ikke har mulighet til å betale for dette."

Kommentarer til de enkelte forslagene

1.1 Tilby digitalt innhold og nettbaserte tjenester.

Tiltak: Etablere en ABM-portal som felles inngang til nettbaserte kultur- og kunnskapsressurser
Den foreslåtte tjenesten vil antakelig kreve betydelige ressurser både sentral og lokalt når det gjelder innkjøp av materiale, arbeidskraft i bibliotekene og transportkostnader. Vi mener, som UHR at: "Det mest sentrale for utdanning og forskning må være at tiltakene som er knyttet til Norsk digitalt bibliotek og tilgang til kunnskapskilder prioriteres fremfor en ABM-portal. Undersøkelser viser at studenter og vitenskapelige ansatte bare i et begrenset omfang benytter bibliotekportaler spesielt og portaler generelt for innhenting av informasjon. De foretrekker åpne søkeverktøy som Google. En videre satsing på portalteknologi må sees i en kost-nytte sammenheng. Det sentrale blir å sikre at de kvalitetssikrede informasjonsressursene er gjenfinnbare"

Tiltak: Iverksette programmet Norsk digitalt bibliotek
Høgskolen støtter tiltaket.

Tiltak: Gi tilgang til sentrale kunnskapskilder gjennom lisenser og andre vederlagsordninger
For universitets- og høgskolesektoren er tilgang til vitenskapelig informasjon grunnleggende for både forskning og undervisning. Høgskolen viser til UHRs høringsuttalelse: "Utredningen gir en grei tilstandsbeskrivelse av status og hvilke utfordringer vi står overfor, men UHR opplever likevel det foreslåtte tiltaket som lite konkret når det gjelder å beskrive hvilke kunnskapskilder som er aktuelt for hvilke brukergrupper. Og sett i relasjon til kostnadsoverslaget i kapittel 7, kan tiltaket synes lite realistisk dersom man også inkluderer UH-sektorens digitale ressurser.

En sentral målsetting er at alle bibliotek skal kunne tilby digitale tjenester og nettbasert innhold som er enkelt tilgjengelig, Utredningen tar opp spørsmålet om befolkningen skal kunne benytte utvalgte digitale innholdsressurser fritt og antyder muligheter for å framforhandle nasjonale lisenser. Dette er en ambisiøs målsetting, sett i forhold til de elektroniske ressurser som i dag stilles til rådighet for studenter og ansatte ved universiteter og høgskoler, og de utgifter det påfører UH-bibliotekene. Hvis målsettingen skal være å gjøre alle innholdsressurser som i dag finnes ved universiteter og høgskoler allment tilgjengelig er dette prisverdig, men økonomisk ressurskrevende.

UHR vil i denne sammenhengen trekke frem de betydelige merutgifter som UH-bibliotekene har fått i forbindelse med digitalisering og tilgang til elektroniske ressurser. Noe av dette er en følge av den merverdireformen som ble gjort gjeldende tidlig på 2000-tallet, da databaser ble definert som tjenester, og det måtte svares alminnelig merverdiavgift på elektroniske tjenester, selv om disse i prinsippet inneholdt det samme som de trykte kildene. Ved innføringen ble utgiftene til merverdiavgift kompensert til institusjoner som hadde tilgang til elektroniske ressurser. Kompensasjonen er senere falt bort.

Siden da har antallet databaser økt i et akselererende tempo, og de fleste biblioteker i UH-sektoren har måttet skaffe stadig flere baser for å støtte undervisning og forskning. Merverdiavgift blir en stadig større utgiftspost på bibliotekbudsjettene. Tilgang og opplæring følger hånd i hånd. Nytteverdien av tilgang til en fagdatabase for en allmennbruker kan være begrenset uten informasjonskompetanse (søk, vurdering av kilde osv) (..) Ovenstående illustrerer at tilgangslisenser og kjøp av elektroniske ressurser er sammensatte og kostnadskrevende tjenester, og UHR vil påpeke at det i dag ikke er teknologien som hindrer tilgang til vitenskapelig informasjon. Strenge opphavsrettslige rammer, de vitenskapelige forlagenes monopolisering av kunnskapskildene og merverdiavgift på elektroniske vitenskilder er med å på skape barrierer for tilgang til vitenskapelig informasjon. I denne sammenhengen vil UHR også vise til tiltaket under 1.4 som gjelder tilgang til vitenskapelig informasjon produsert ved universiteter og høgskoler gjennom åpne digitale løsninger. Tilgang må sees i sammenheng med den resultatbaserte budsjettmodellen hvor forskningsformidling gjennom referee tidsskrifter

honoreres men ikke publisering i åpne arkiv. Arbeidet for tilgang sikres best gjennom justering av sektorens interne insentivordninger på individ og institusjonsnivå.

For UH-sektoren er det viktig å sette fokus på dette området, og UHR foreslår at kostnader og mulige løsningsmodeller for lisenser realiter behandles videre i tett samarbeid med UHR”.

1.4 Biblioteket som læringsarena

Vi viser til UHRs svar under tiltakene i 1.4 som vi stiller oss bak:

Tiltak: samarbeid mellom bibliotekmyndigheter og utdanningsmyndighetene

”Samarbeid mellom KD og KKD er en nødvendighet for å realisere intensjonene i Bibliotekreform 2014. Det er også nødvendig for å sikre at kontakten er god for å sikre at begge departementers og sektorens interesser ivaretas på en god måte, jfr. Innledningen.”

Tiltak: Utvikle verktøy og metoder for opplæring i informasjonskompetanse

”UH-bibliotekene driver i dag en utstrakt opplærings- og undervisningsvirksomhet innenfor egne institusjoner. Dette er en naturlig fortsettelse av de veiledningsfunksjonene disse bibliotekene har hatt i alle år. Det nye er at denne delen utgjør en stadig større del av virksomheten ved bibliotekene. Grunnen er at stadig større deler av disse bibliotekenes samlinger nå er digitale, og kunnskap om gjenfinning og bruk av digitale samlinger må formidles til brukerne. Bruk av kilder og undervisning i bruk av referansehåndteringssystemer blir ofte lagt til bibliotekene. Det samme gjelder oppbygging av egne åpne arkiv, hvor kunnskapen i hovedsak ligger i bibliotekene, og forskningsdokumentasjon – hvor bibliotekene er sterkt inne i bildet.

Utvikling av interaktive verktøy for veiledning i bruk av de kvalitetssikrede informasjonsressursene og opplæring i informasjonskompetanse for å lette situasjonen for kunnskapssøkende studenter og andre anses som meget positivt. Disse problemstillingene må også knyttes mot målområde 2.3 under strategien for utvikling av skolebibliotek tjenester. Dersom elever allerede i grunnskole og videregående skole lærer seg å bruke kvalitetssikrede digitale ressurser og kildehenvisning, vil de få en langt enklere studiestart ved universiteter og høyskoler.”

Tiltak: Utvikle tilgang til vitenskapelig informasjon produsert ved universitet og høyskoler gjennom åpne digitale løsninger.

”UHR støtter tiltaket og det operasjonelle målet om at all norsk offentlig forskning skal være tilgjengelig i åpne institusjonsarkiv. Samtidig vil UHR påpeke at denne problemstillingen like gjerne kunne vært plassert under strategi 1.1 som gjelder digitalt innhold og nettbaserte tjenester, og vi viser også til kommentarene under det punktet over.

Også UHR har vært engasjert i problemstillingen over lengre tid, og anbefalte allerede tidlig i 2005 sine medlemsinstitusjoner bl. a å opprette/videreutvikle institusjonelle, åpne publiseringsarkiv. Arkivene kan gi et dekkende bilde av institusjonens forskning og som gir søkeadgang for alle, og institusjonene kan vedta retningslinjer som anbefaler forfatterne å parallellpublisere vitenskapelige artikler i institusjonens publiseringsarkiv. UHR er også kjent med at Norges forskningsråd er i gang med å ta fatt på disse problemstillingene.

For UH-institusjonene og deres bibliotek er det spesielt arbeidet med åpne institusjonelle arkiv som er viktig, og tilgjengeliggjøring av forskning, doktorgradsarbeider og studentarbeider på høyere nivå.. Dette arbeidet er i full gang, og her nevnes bl.a Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen (BORA), Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet (DIVA), Universitetet i Oslo (DUO), Universitetet i Tromsø (MUNIN) og BRAGE, som gir tilgang til forskningsresultater ved de fleste institusjoner i UH-sektoren.

Systemene er etablert og fungerer, men det må påregnes utviklingskostnader for enkelte elementer før dette kan betraktes som fullført. I de siste 3 årene har Norge også hatt et prosjekt på feltet, NORA- en nasjonal søketjeneste for vitenskapelig informasjon i åpne institusjonelle arkiv. Tjenesten er utviklet av universiteter og høyskoler og er et 3-årig utviklingsprosjekt (2005-2007), som en del av programmet Norsk digitalt bibliotek og er støttet av ABM-utvikling. Hovedmålet med prosjektet er å fremme en mer samordnet og kraftig utvikling av åpne institusjonelle arkiv i Norge. Alle norske institusjonelle arkiver vil være søkbare via NORA.

Fra UHRs side ser vi det som viktig å trekke frem de gode eksemplene, ta vare på initiativ som har ført til konkrete resultater og bidra til fortsatt positiv utvikling på området fra 2008. Støtte til NORA-prosjektet har bidratt til at Norge nå ligger langt fremme når det gjelder infrastruktur innen Open Access, også i et internasjonalt perspektiv. Sentral støtte til NORA vil være et insitament til publisering i åpne norske institusjonelle arkiver. UHR vil sterkt anbefale Kunnskapsdepartementet å videreføre NORA-prosjektet.”

2.1 Styrke og utvikle de organisatoriske enhetene i Norgesbiblioteket

Tiltak: Iverksette et program for skolebibliotekutvikling.

Høgskolen støtter dette tiltaket.

2.2 Videreutvikle det fysiske biblioteket

Høgskolen støtter tiltakene.

2.3 Utvikle et brukerorientert og samarbeidende Norgesbibliotek

Tiltak: Etablering av en transportordning for distribusjon av materiale mellom bibliotek i Norge

Høgskolen støtter tiltaket.

Tiltak: Endre dagens biblioteklovgivning for å sikre samarbeidet i et nasjonalt biblioteknettverk

Høgskolen støtter ikke forslaget om en ny felles biblioteklov. Vi viser til UHRs høringsvar:

”Universitets- og høgskolebibliotekene deltar allerede i et omfattende samarbeid, og vi understreker at de økonomiske forutsetningene for samarbeidet er vel så viktig som en felles lov. UH-bibliotekene har tradisjon for å dele kunnskap og informasjon. Det viktigste for bibliotekene i UH-sektoren er forankringen og oppgavebeskrivelse i det gjeldende lovverket for UH-sektoren. UHR vil dermed ikke støtte en ny felles biblioteklov slik tiltaket presenteres i utredningen, men mener det må tydeliggjøres ytterligere hvilke fordeler som vil komme ut av en felles biblioteklov. Slik utredningen presenterer målet og tiltaket om ny biblioteklov, kan ikke UHR ser at dette vil endre eller bidra til ytterligere forbedring av dagens praksis.”

Tiltak: Styrke krav til skolebibliotek tjenester i forskriften til opplæringsloven

Høgskolen støtter tiltaket.

2.4 Utvikle redskaper og metoder til evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene

Tiltak: Utvikle verktøy og metoder for evaluering og kvalitetsheving av virksomheten i bibliotekene

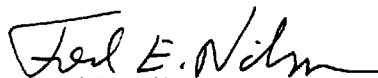
Vi viser til UHRs svar: "UHR sier seg enig i at evalueringsverktøyene for bibliotek må gjøres bedre og at dagens bibliotekstatistikk må endres m.h.t. måleparametre. Dette er imidlertid en prosess, og en må bruke nødvendig tid både til å drøfte hva en skal måle, hvordan en skal gjøre det og hvordan ny statistikk skal implementeres i ulike typer bibliotek. Målet må være å gi styringsdata på hvordan bibliotekene brukes og ressursene prioriteres, kvalitetsindikatorer og legge grunnlag for benchmarking. UHRs bibliotekutvalg har for øvrig utarbeidet kriterier som kan brukes som en veileder både for institusjonens bibliotek og for NOKUTs akkrediteringskomiteer i forbindelse med NOKUTs arbeid med akkreditering av institusjoner og studietilbud."

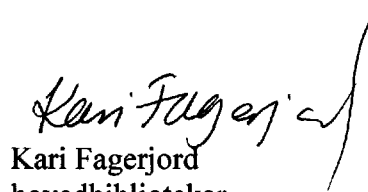
3.2 Støtte faglig utvikling og kunnskapsdeling på tvers av og innenfor de ulike bibliotekfaglige områdene, og som ABM-samarbeid

Tiltak: Styrke og videreutvikle et kompetansemiljø for opphavsrett og personvern ved Nasjonalbiblioteket

Høgskolen støtter tiltaket og ser det som naturlig at Nasjonalbiblioteket videreutvikler og styrker den kompetansen de allerede har på området og som kommer sektoren til gode.

Med vennlig hilsen
Høgskolen i Buskerud


Fred E. Nilsson
Fung. høgskoledirektør


Kari Fagerjord
hovedbibliotekar